

TOTEM

Tidsskrift ved Religionsvidenskab,
Institut for Kultur og Samfund, Aarhus Universitet
Nummer 37, forår 2016
© Tidsskriftet og forfatterne, 2016

Religion og Politik

Islamisk Stat – Den religiøse volds magt

Af stud. mag.
Anna Roed

Indhold

1. Indledning.....	3
2. Genoprettelsen af en religiøs stat	4
2.1 Forholdet mellem politik og religion.....	5
2.2 ‘Religiøs politik’ og ‘politisk religion’	6
2.3 Den religiøse vold: Politisk modsvar og utopisk forestilling	7
3. Religionens legitimering af den totalitære stat.....	9
4. Konkluderende bemærkning	10
5. Referenceliste.....	11

1. Indledning

Da den islamistiske organisation Islamisk Stat (IS) i august 2014 offentliggjorde henrettelsen af den amerikanske journalist, James Foley, blev organisationen omgående genstand for en massiv dækning i de vestlige medier. Organisationens selvproklamerede mål om at genoprette et transnationalt kalifat i Mellemøsten, samt dens erklærede fjendskab mod Vesten – her i særdeleshed USA – fik på kort tid de vestlige medier til at identificere IS som Vestens – hvis ikke hele verdens – fjende nummer et: “Den Islamiske Stat [...] har oprettet et islamistisk diktatur, der ifølge eksperter på blot en uge er blevet en trussel mod Iraks fortsatte eksistens, Mellemøstens stabilitet og international sikkerhed” (Aagaard 2014). Dette har bevirket, at organisationen i de vestlige medier først og fremmest er blevet fremstillet som en fundamentalistisk, ekstremistisk og religiøst motiveret terrorcelle med en stærk anti-vestlig mobilisering: “Isil [nuværende IS, red.], der er sunnimuslimsk, fundamentalistisk og meget voldelig, har et erklæret mål om at etablere en religiøs stat, som skal udbrede den fundamentale, sunnimuslimske udgave af islam, som Isil går ind for” (Ritzau 2014).

Hvorvidt organisationen udelukkende er religiøst motiveret, samt hvilken rolle religionen spiller i organisationens mobilisering kan dog diskuteres. Organisationens mål om at genoprette et islamisk kalifat fremstår, ud over at være religiøst motiveret, i lige så høj grad som et strategisk forsøg på at udfylde et magttomrum i et nedbrudt og kaotisk politisk system i Irak og Syrien. Dette leder frem til spørgsmålene om, hvilken betydning religionen har for IS; er den målet eller midlet? Og hvordan udspilles forholdet mellem religion, politik og vold i IS’ mobilisering? Disse spørgsmål vil indeværende opgave problematisere og diskutere.

Opgaven vil tage sit analytiske afsæt i det første nummer af det IS-producerede propagandamagasin, *Dabiq* (2014). Dette magasin er velegnet til at give et indblik i organisationens selvdefinerede verdensbillede. Det teoretiske grundlag for analysen vil tage afsæt i Carstens Bagge Laustens (2013) forskellige tilgange til studiet af forholdet mellem religion og politik, samt i John R. Halls (2003) typologiske fremstilling af forskellige former for religiøs vold. Disse tilgange tilbyder brugbare analytiske redskaber til studiet af forholdet mellem religion, politik og vold. En efterfølgende diskussion vil med inddragelse af Phillip W. Gray (2014) diskutere i hvor høj grad religionen kan eller skal betragtes som en legitimerende faktor i IS’ mobilisering af en fremtidig religiøs stat.

2. Genoprettelsen af en religiøs stat

Den 29. juni 2014 proklamerede IS, med frontmanden Abu Bakr al-Baghdadi i spidsen, at alle områder kontrolleret af IS i Syrien og Irak var underlagt et nyt islamisk kalifat; én samlet stat for alle verdens muslimer (Johannesen 2014). I det første nummer af *Dabiq* skrev IS følgende om begivenheden: “O Muslims everywhere, glad tidings to you and expect good. Raise your head high, for today – by Allah’s grace – you have a state and Khilafah, which will return your dignity, might, rights, and leadership” (Dabiq 2014, 7). Med denne udtalelse indskærpes problematikken ret præcist: Hvad er en *religiøs stat*? Handler det om *religion*? Eller handler det om *politik*?

Konstellationen omkring den *religiøse stat* fremstår umiddelbart tvetydig. IS’ ambition om at ville oprette en religiøs stat peger på sin vis *tilbage* til en præmoderne islamisk forestilling om et *religiøst magtcentrum*, hvor religion og politik er enslydende, men den peger også *frem* mod en moderne forestilling om staten som værende en *politisk magtinstitution* adskilt fra religionen. Sidstnævnte forestilling er primært en vestlig-europæisk konstruktion, som har sine rødder i tiden efter Reformationen, og som blev særligt tydelig med oplysningstidens adskillelse mellem kirke og stat (f.eks. Luther, Rousseau Voltaire, Montesquieu mfl.) (Furseth 2007, 172). Hvad der er paradoksalt i IS’ tilfælde er derfor, at ambitionen om at danne en islamisk stat bygger på en præmoderne islamisk forståelse af forholdet mellem religion og politik som værende én og det samme, samtidig med at selve statsdannelseterminologien bærer præg af være en moderne konceptualisering af staten som magtmonopol. Denne betragtning er primært skabt på baggrund af IS’ diktatoriske brug af volden som undertrykkende magtmiddel i forhold til organisationens statsdannelses-ambition. Mikkel Thorup og Morten Brænder definerer i artiklen “Staten og dens udfordrede – vold som terror eller krig” (2007), med reference til Max Weber, staten som værende et *legitimt voldsmonopol*:

Stat er i en vis forstand den, der først får etableret et voldsmonopol inden for et givent territorium og i videre forstand den, der formår at etablere et institutionaliseret voldsapparat og at opnå en særstatus som legitim voldsudøver (Thorup og Brænder 2007, 21).

Denne udlægning synes på mange måder at gøre sig gældende i forhold til IS' mobilisering af en religiøs stat i Mellemøsten. Med dette som udgangspunkt er det derfor nødvendigt at undersøge, hvilken statsforståelse IS udviser i sin mobilisering hen mod genoprettelsen af den såkaldte 'islamiske stat'. Dette kan primært gøres igennem et fokus på forholdet mellem religion, politik og vold. Carsten Bagge Lausten og John R. Hall kan med deres typologier bidrage med analytiske perspektiver hertil.

2.1 Forholdet mellem politik og religion

Carsten Bagge Lausten fremlægger i sin artikel "Studying Politics and Religion: How to Distinguish Religious Politics, Civil Religion, Political Religion, and Political Theology" fire idealtypiske tilgange til forholdet mellem religion og politik. Disse fire tilgange udgør 1) 'religiøs politik' 2) 'civil religion' 3) 'politisk religion' og 4) 'politisk teologi'. Jeg vil i min analyse af IS benytte to af Laustens idealtyper; 'religiøs politik' og 'politisk religion'. Disse to tilgange kan åbne op for en mere dybdegående forståelse af forholdet mellem religion og politik i forhold til IS.

I sin fremlægning af de forskellige tilgange lægger Lausten særlig vægt på sekulariseringen mellem kirke og stat. Ifølge Lausten er sekulariseringen selve udgangspunktet for at kunne forstå forholdet mellem religion og politik, da det ligger implicit i forståelsen, at de to *reelt* er adskilt, og at de derfor *indvirker* på hinanden på forskellig vis. Lausten skelner i denne forbindelse mellem den private og den offentlige sfære. I en traditionel sekulær forståelse er religionen hensat til den private sfære, mens politik tilhører den offentlige. Men – påpeger Lausten – denne opdeling lader sig dog sjældent realisere, og en opstilling af forskellige tilgange til interaktionen mellem religion og politik er derfor nødvendig: "The central matter to study is, therefore, not *whether* the religious has any significance, but rather *how* it manifests itself – *in which way* it is significant" (Lausten 2013, 431). I denne forbindelse inddeler Lausten den offentlige sfære med to former for politiske fortegn: '*La politique*' og '*Le politique*'. Førstnævnte refererer til det politiske fællesskab (eks. demokratiet), mens sidstnævnte refererer til specifikke politiske programmer (eks. politiske partier) (ibid. 438). Med dette som udgangspunkt beskriver Lausten 'religiøs politik' som værende rodfæstet i den religiøse privatsfære, mens 'politisk religion' beskrives som værende rodfæstet i den politiske sfære.

2.2 ‘Religiøs politik’ og ‘politisk religion’

‘Religiøs politik’ er rodfæstet i et religiøst verdensbillede, som har rod i en traditionel konventionel opfattelse af religionen. Dette verdensbillede har sit fundament i den private sfære, og det bliver til ‘religiøs politik’ i så fald, at det er medvirkende til at forme et givent politisk program (*‘le politique’*). ‘Politisk religion’ derimod går med sit udgangspunkt i den politiske sfære ind og bruger religionen til at sakralisere staten (*‘la politique’*). Lausten forklarer det således: “Religious politics is carried out for the few for whom religion is not merely a private matter. [...] Political religion refers to a religion invented by the state” (Ibid.: 436, 445). Lausten påpeger i denne forbindelse, hvordan ‘politisk religion’ ofte sættes i forbindelse med totalitære regimer, hvor staten opererer ud fra én monopolistisk centralmagt:

[...] [P]olitical religion is characterized as totalitarian and as demanding particular courses of action. [...] Only one religious center is allowed. The religion of the state is thus a surrogate religion intended to outmatch traditional religious institutions (ibid. 445).

Disse to tilgange til forholdet mellem religion og politik tilbyder begge en brugbar indgang til en analyse af IS. At dømme ud fra IS’ selvbeskrivelse i *Dabiq* kan religionen på den ene side betragtes som værende udgangspunktet for organisationens politiske program, samtidig med at den dog tilsyneladende også benyttes som en sakralisering af organisationens statsdannelse. På denne måde leverer religionen et verdensbillede, som rammesætter organisationens politiske program, men den fungerer også som et middel til at sakralisere organisationens fremtidige statsideal. Denne sakralisering kan i høj grad betragtes som værende udtryk for et totalitært regime i og med, at der i IS’ idealstat kun gælder én lov – den religiøse: “[...] [T]he Muslim Ummah (nation) should strive to be united behind a single imam (leader) [...] and implement the Shari’ah (law) of Allah” (Dabiq 2014, 25).

At IS på mange måder kan betragtes som værende udtryk for en totalitær politisk religion, understøttes endvidere af organisationens brug af vold. Volden indtager på mange måder karakter af at være organisationens middel til at opnå idealet om én monopolistisk statsmagt – en magt som kan legitimeres og opretholdes gennem religionen. John R. Hall kan med sit fokus på forholdet mellem religion og vold bidrage til en videre analyse heraf.

2.3 Den religiøse vold: Politisk modsvar og utopisk forestilling

I teksten “Religion and Violence – Social Processes in Comparative Perspective” diskuterer John R. Hall forbindelsen mellem religion og vold. Ifølge Hall er forbindelsen mellem de to ikke kun tydelig i et historisk og et nutidigt perspektiv – den er også nødvendig at forholde sig til i forhold til en mere dybdegående forståelse af sammenhængen mellem religion og politik i tidligere, nuværende og fremtidige sociale processer verden over:

Religion and violence are hardly strangers. Yet neither are episodes in which they become connected all of a piece. [...] Modern social theory and research have not provided a ready-made basis for understanding these diverse phenomena in large part because connections between religion and violence have been down played (Hall 200, 360).

Hall efterspørger hermed et større analytisk fokus på forbindelsen mellem religion og vold. For at kunne forstå begivenheder såsom terrorangrebet d. 11 september 2001, eller såsom IS' nuværende mobilisering i Mellemøsten, er det ifølge Hall nødvendigt at anskue den religiøst motiverede vold i lyset af en bredere sociokulturel ramme. Hans undersøgelsesspørgsmål bliver derfor primært, *hvordan* og på baggrund af *hvad* volden opstår, samt *hvorfor* den kanaliseres ud gennem religionen. Den kulturelle, sociale og politiske forståelsesramme spiller her en stor rolle: “Religious violence is embedded in moments of history and structures of culture. [...] In this circumstance, the task at hand is to identify alternative situational “cultural logics” by which religious violence manifests” (ibid. 365; 367).

I sin analyse af de forskellige former for forbindelser mellem religion og vold inddeler Hall den religiøse vold i to hovedgrupperinger: 1) Normativ ideologisk vold og 2) modkulturel utopisk vold. Disse to former refererer begge til voldens karakter, samt til dens legitimitet inden for en given samfundsstruktur (jf. bl.a. Thorup og Brænder ift. statens legitimering af vold). Hall beskriver i denne forbindelse førstnævnte som en form for vold, der eksisterer *inden for* rammerne af en social orden, mens sidstnævnte beskrives som en form for vold, der eksisterer *uden for*, eller som *modstykke* til, en given social orden. Under hver kategori placerer han endvidere for-

skellige undertyper. Normativ ideologisk vold kan komme til udtryk i form af 1) vold under et præstestyres dominans 2) vold som følge af konkurrence mellem religioner, eller 3) vold som en organiserende faktor i forhold til statslig kontrol eller kolonialisering. Utopisk modkulturel religiøs vold kan komme til udtryk som vold i form af 1) nationalisme, oprør og revolution 2) modsvar til kolonialisering 3) modkulturel religiøs krig 4) konflikt mellem modkulturelle religiøse bevægelser og 5) som en reaktion på forfølgelse og undertrykkelse (ibid. 368-379).

I en analyse af IS synes mange af disse former for religiøs vold at være på spil. Særligt den modkulturelle utopiske vold, som er rettet mod et fremtidigt idealsamfund, og som står i kontrast til den eksisterende sociale orden, kan forbindes med IS' ideal om en fremtidig islamisk stat. Tobias Havmand påpeger i artiklen "Er Islamisk Stat en stat?" (2015), hvordan Islamisk Stat fremstår som en "[...] eksplosion af vold, bygget på en utopisk forestilling om et islamisk idealsamfund" (Havmand 2015). Ligeledes beskriver Loretta Napoleoni i artiklen "De nye mongoler" (2015), hvordan IS' selvproklamerede kalifat tager form som utopisk nationalisme: "Den blodige sekteriske borgerkrig, som Islamisk Stat har indledt, har intet at gøre med religiøse doktriner, men er rettet mod at udradere den shiamuslimske befolkning" (Napoleoni 2015). På denne baggrund er det derfor nærliggende at anskue IS i lyset af de fem undertyper, som Hall opstiller for 'utopisk modkulturel vold'. I *Dabiq* er det muligt at spore både nationalisme, opstand til revolution, modsvar til kolonialisering, konkurrence mellem religioner og religiøse grupper, samt reaktion på forfølgelse og undertrykkelse:

[...] [T]he world today has divided into two camps and two trenches, with no third camp present: The camp of Islam and faith, and the camp of kuft (disbelief) and hypocrisy – the camp of the Muslims and the mujahidin everywhere, and the camp of the jews, the crusaders, their allies, and with them the rest of the nations and the religions of kufr, all being led by America and Russia, and being mobilized by the jews (Dabiq 2014, 10).

Denne betragtning indikerer, at IS' mobilisering handler om andet og mere end blot religion. Hvis dette er tilfældet, er det dog væsentligt at spørge sig selv, hvilken rolle religionen egentlig spiller for IS' mobilisering. Dette vil forestående afsnit diskutere.

3. Religionens legitimering af den totalitære stat

I en analyse af IS bliver man nødt til at spørge sig selv: Hvad er formålet med organisationens offensive mobilisering i Mellemøsten? Er formålet religiøst? Eller er det politisk? Meget afhænger i denne forbindelse af, hvilket fokus man lægger ned over organisationen – et konstruktivistisk perspektiv som også Lausten gentagne gange påpeger i sin artikel. Dog er der ét aspekt ved IS, som man ikke kan ignorere, og som unægtelig er med til at betvivle organisationens selvproklamerede religiøse motivation; *magten*. IS fremstår på alle måder som en organisation drevet af magt – særligt den totalitære monopolistiske magt. “Mere end noget andet handler Islamisk Stat om at opbygge en stat”, pointerer Havmand ret præcist (Havmand 2015). Han bliver efterfulgt af Napoleoni: “[...] [D]en blodige sekteriske borgerkrig, som Islamisk Stat har indledt [har] mindre at gøre med salafismens radikale doktrin og mere med brugen af folkemordslignende krigsførelse som en måde at få kontrol over oprøret på [...]” (Napoleoni 2015). Vedkender man sig disse analytiske perspektiver, bliver det relevante spørgsmål derfor, *hvorfor* religionen spiller en så altafgørende rolle i IS’ politiske ‘fremmarch’?

Svarene til dette spørgsmål kan være mange – særligt fordi konteksten for sekulariseringsprocessen er anderledes i den muslimske verden end i den vestlige – men vælger man at fokusere på den mobiliserende drivkraft, som IS udviser, så kommer religionen på mange måder til at fremstå som et *redskab* i en større legitimeringsproces af en ellers yderst illegitim voldsudøvelse. Lausten har, i forhold til ‘politisk religion’, fokus på dette aspekt og formulerer det på følgende måde: “What religion is useful for is seducing the masses and ensuring their support of a particular political program” (Lausten 2013, 447). Phillip W. Gray indtager i artiklen “Vanguards, Sacralisation of Politics, and Totalitarianism: Category-based Epistemology and Political Religion” samme fokus, og han fokuserer i denne forbindelse særligt på massen og dens altafgørende betydning for statens legitimitet. Den totalitære stat har brug for legitimitet for at kunne udføre sin diktatoriske, og ofte voldelige, undertrykkelse af folket – handlinger der ellers ville fremstå som yderst illegitime og ulovlige. I denne henseende kan religionen, med sit storslåede skæbennarrativ om *Guds udvalgte folk*, fungere som en yderst effektiv sakraliserende faktor. Gray kalder det ‘*category-based epistemology*’ og skriver:

[...] [T]he primacy of the identity over the individual arises from the belief that a specific group holds a particularly important place in social/historical development, with this unique position providing privileged access to truth as a result (Gray 2014, 527).

Når IS i *Dabiq* skriver, at den fremtidige islamiske stat er “én stat for alle verdens udvalgte muslimer under Allah”, så er der altså grund til at nærstudere organisationens sociokulturelle og politiske kontekst. Ligeledes er der grund til at placere organisationens dagsorden ind i en større forståelse omkring forholdet mellem religion, politik og vold. Der kan ikke være meget tvivl om, at IS, på totalitær vis, placerer sig selv som ledere af den nye idealstat for det udvalgte folk: “The earth is Allah’s. [...] He causes to inherit it whom He wills of His servants. And the [best] outcome is for the righteous” (Dabiq 2014, 10).

4. Konkluderende bemærkning

I det propagandistiske magasin *Dabiq* fremstiller Islamisk Stat sig selv som “budbringer for Gud”. Deres selvproklamerede mål er at genoprette et transnationalt kalifat i Mellemøsten, hvor der kun findes én leder; den retledte kalif. Om end dette får IS til at fremstå som en religiøst motiveret organisation, er der dog grund til at undersøge den sociokulturelle kontekst, hvori organisationen agerer, og ud fra hvilken organisationens statsideal er skabt. Denne opgave har problematiseret religionens rolle i og betydning for IS’ mobilisering i Mellemøsten, ligesom den også har stillet spørgsmålstegn ved organisationens erklærede religiøse motivation. Begrebet om staten har her vist sig at være relevant, da IS’ ambition om at genoprette en præislamisk religiøs statsform i højere grad peger frem mod en moderne forståelse af staten som værende et legitimt voldsmonopol. Denne betragtning er primært skabt på baggrund af organisationens udøvelse af vold, hvor religionen i høj grad kan anses som en legitimerende faktor i mobiliseringen af en totalitær statsmagt i Mellemøsten. Hvorvidt IS dermed i højere grad skal betragtes som en moderne politisk organisation med en moderne statsforståelse frem for en præmoderne religiøs bevægelse, vil derfor være både relevant og interessant at forfølge i en mere omfangsrig undersøgelse. Et videre fokus kunne i denne forbindelse blandt andet være på organisationens aktive interaktion med den vestlige verden samt på den nationale og globale politiske kontekst, hvorigennem organisationens statsterminologi opererer.

5. Referenceliste

Aagard, Charlotte

- 2014 ”En uhørt brutal organisation”, *Information* (d. 16 juni 2014):
<http://www.information.dk/500911> (tilgået d. 31.05.2015)

Dabiq

- 2014 ”The Return of Khalifa, 1435 Ramadan, Issue 1”, via *The Clarion Project*:
<http://www.clarionproject.org/news/islamic-state-isis-isil-propaganda-magazine-dabiq> (tilgået d. 31.05.2015)

Furseth, Inger, og Pål Repstad

- 2007 *Religionssociologi. En introduktion*, oversat fra norsk v. Ole Thornye, Hans Reitzels Forlag, København

Gray, Phillip W.

- 2014 ”Vanguards, Sacralisation of Politics, and Totalitarianism: Category-based Epistemology and Political Religion”, *Politics, Religion and Ideology*, Vol. 15, no. 4, s. 521-540

Hall, John R.

- 2003 ”Religion and Violence – Social Processes in Comparative Perspective”, in: Michele Dillon, ed., *Handbook of the Sociology of Religion*, Cambridge University Press, Cambridge, s. 359-381

Havmand, Tobias

- 2015 ”Er Islamisk Stat en stat?”, *Information* (d. 9 marts 2015) s. 10-11:
<http://www.statsbiblioteket.dk/infomediaservice/?faust=36416823> (tilgået d. 30.05.2015)

”Ritzau”

- 2014 ”Isil har udråbt islamisk kalifat”, *Information* (d. 29 juni 2014):
<http://www.information.dk/telegram/502319> (tilgået d. 27.05.2015)

Johannesen, Sven

2014 ”Baggrund om Islamisk Stat”, Faktalink:

<http://www.faktalink.dk/titelliste/islamisk-stat/baggrund-om-islamisk-stat>
(tilgået d. 28.05.2015)

Lausten, Carsten Bagge

2013 ”Studying Politics and Religion: How to Distinguish Religious Politics, Civil Religion, Political Religion, and Political Theology”, *Journal of Religion in Europe*, 6, Koninklijke Brill, NV, Leiden, s. 428-463

Napoleoni, Loretta

2015 ”De nye mongoler” *Information* (d. 7 februar 2015):

<http://www.statsbiblioteket.dk/infomediaservice/?faust=36376996> (tilgået d. 27.05.2015)

Thorup, Mikkel og Morten Brænder

2007 ”Staten og dens udfordrere – vold som terror eller krig”, *Antiterrorismens idé-historie – Stater og vold i 500 år*, Aarhus Universitetsforlag, Aarhus, s. 19-39